



TRONDHEIM KOMMUNE

Funksjons- og arealprogram for kommunale barnehager i Trondheim



September 2005

Omslag (innside av forside)

Funksjons- og arealprogram for kommunale barnehager i Trondheim



TRONDHEIM KOMMUNE



Husbanken



SINTEF

Programmet er utarbeidet av:

Karin Buvik, SINTEF avdeling Arkitektur og byggteknikk
Stein Ove Brandslet, Trondheim eiendom, Trondheim kommune (TK)
Hilde Bendiksen, Trondheim eiendom, TK

Styringsgruppe:

Vidar Kvamstad, Rådmannens fagstab, seksjon oppvekst, TK
Magnhild Nordal Eggesbø, Rådmannens fagstab, seksjon oppvekst, TK
Paul Ivar Paulsen, Trondheim eiendom, TK

Høringsgruppe:

Jan Fredrik Kvendbø, Enhet for miljø, TK
Ragnar Johannesen, Byggservice, TK
Gunn Elise Hansen, Arbeidsmiljøutvalget (AMU) for oppvekst, TK
Ola Eriksen, Personal-tjenesten, HMS-gruppa, TK
Solveig Dale, Rådmannens fagstab, seksjon byutvikling, TK
Kirsti Ingdal, Iladalen barnehage, TK
Brit Lindebrekke, Hovedverneombud for oppvekst og utdanning, TK
Heidi Evenhus, Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU), underutvalg byggesaker, TK
Solveig Kornstad, Husbankens regionkontor i Trondheim, konserngruppe miljø

Omslag:

«Se, hele huset står i brann!», glassmaleri av Jon Georg Olsen, 5 år, Tordenskjold barnehage,
Trondheim kommune

Bilde av Lade barnehage, Stabburet. Foto: M. N. Eggesbø

Forord

Barnehagens lokaler må stadig utvikles i tråd med barnehagens innhold og tilbud, synet på barn og læring og samfunnsutviklingen generelt. Prosjekteringsgrunnlaget for kommunens barnehagelokaler må derfor revideres etter hvert som det høstes erfaring med fysisk miljø i barnehager og etter hvert som nye lover og regelverk trer i kraft.

Forhold som hadde stor betydning ved forrige revisjon, i 2001, var knyttet til økt fleksibilitet i barnehagetilbudet, tilrettelegging for småbarn og aldersblanding samt tilgjengelighet for funksjonshemmede. Videre var flere oppgaver vedrørende administrasjon og ledelse blitt lagt til enhetene.

Etter den tid har det skjedd mye som påvirker barnehagene og lokalene. Bystyret vedtok i november 2003 en omfattende utbyggingsplan med mål om full barnehagedekning i 2006. Fra statlig hold foreligger forslag til ny lov om barnehager, og arbeidet med ny rammeplan er i gang. Storbysamarbeidet i barnehagesektoren tok i 2003 initiativ til et temahefte kalt «Utforming av barnehager – på leting etter barneperspektiv». Trondheim kommune har dessuten evaluert barnehager som ble bygd i 2003–2004.

En intensjon i forbindelse med denne revideringen er å inspirere planleggere til å betrakte barnehagens fysiske miljø som en vesentlig ressurs som skal brukes til å fremme det pedagogiske arbeidet. Det er særlig sett på planløsning og utforming av rom og innredninger med tanke på barneperspektiv og på ansattes arbeidsforhold. Videre er det fokusert på byggenes tilpasningsdyktighet til endringer i barnehagens organisering og innhold.

Kommunens prosjekteringsgrunnlag for barnehager består av to dokumenter:

- *Funksjons- og arealprogram for barnehager* gir prinsipielle føringer for fysisk utforming samtidig som det gis rom for tilpasninger ved den enkelte barnehage.
- *Prosjekteringsanvisning for barnehager* gir detaljerte ytelsesbeskrivelser og krav til bygningsmessige og tekniske løsninger. Hensikten er å bidra til en rask og økonomisk planleggingsprosess som skal resultere i et anlegg med god bygningsmessig kvalitet.

Dokumentene skal anvendes ved prosjektering av nye barnehager og større renoveringer.

Funksjons- og arealprogrammet er utformet i samarbeid mellom ulike fagmiljøer i Trondheim kommune og SINTEF, og med støtte fra Husbanken. Deltakerne i arbeidet har bidratt med erfaringer fra dagens drift og tanker rundt hvordan framtidens barnehage bør utformes.

September 2005

Rådgiver Vidar Kvamstad
Rådmannens fagstab

Prosjektmedarbeider Magnhild Nordal Eggesbø
Rådmannens fagstab

Prosjektutvikler Paul Ivar Paulsen
Trondheim eiendom

Innledning

Barnehagen har et samfunnsmandat som gis gjennom lov og rammeplan. Den er en veletablert og viktig samfunnsinstitusjon.

Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet. Barnehagen skal bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver, og på den måten skape et godt grunnlag for barns utvikling, livslange læring og aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn.

Omsorg, oppdragelse og læring i barnehagen skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling. Barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfylte opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser.

Teksten over er hentet fra forslag til lov om barnehager, datert 2004–2005, første del av § 2 Barnehagens innhold.

Barnehagen skal altså ivareta barnas og foreldrenes behov for en institusjon som gir barna mulighet for lek og læring, danning og utdanning. Barnas behov og perspektiver skal stå i sentrum. Barnehagen er samfunnets første tilbud, sett i perspektivet livslang læring.

Barnehagens fysiske rammer skal støtte opp under lek og læring. Reggio Emilia-pedagogikkens grunnlegger, italieneren Malaguzzi, tillegger rommet så stor betydning i det pedagogiske arbeidet at han har lansert begrepet «den tredje pedagog». Den første er den «vanlige» pedagogen. Barnet er den andre.

I Trondheim kommune er det ønske om å legge til rette for et variert barnehagetilbud. Det gir valgmuligheter med tanke på ulike tilbud til barna. Foreldre og ansatte i barnehager får større mulighet til å finne en barnehage etter sitt ønske.

Hensikten med dette funksjons- og arealprogrammet er ikke å finne fram til «fasitsvar», men å ivareta basiskvaliteter. Funksjons- og arealprogrammet er rettet inn mot prosjekteringsens første faser, det vil si skisseprosjekt og forprosjekt. Disse fasene handler om plankonsept, dvs. atkomstforhold og interne forbindelser, rommenes plassering og utforming og til en viss grad om fast innredning og møblering.

Innhold

	side
Mål og intensjoner for fysisk utforming	6
Tilrettelegging for brukerne	6
Bygningsmessig utforming	6
Barnehagens størrelse	9
Sammendrag av innendørs arealprogram	9
Utearealets størrelse	9
Barnehagens arealer og funksjoner	11
Bygningens plankonsept	11
Leke- og oppholdsarealer	12
Kjøkken	18
Barnas garderober	18
Toaletter, vasker og stellerom	20
Møte- og pauserom	20
Personalets rom	21
Lager, renholdssentral og tekniske rom	21
Utendørs arealer	21
Veiledende arealprogram for barnehage med 72 plasser	24
Alternative driftsformer	25
Friluftsbarnehage	25
Åpen barnehage	25
Familiebarnehage	25
Referanser	26



Foto: S. Blakstad

Mål og intensjoner for fysisk utforming

Det overordnede målet er å skape funksjonelle bygningsanlegg med estetiske kvaliteter. Barnehagen skal ha tilpasningsdyktige lokaler. Hensyn til miljøet skal veie tungt.

TILRETTELEGGING FOR BRUKERNE

Det kan være mange motsatte interesser som skal tilgodeses når en skal tilrettelegge det fysiske miljøet i barnehagen. Spørsmålet må være hvordan ulike interesser kan forenes til beste for alle brukergruppene.

Barna

Tilrettelegging for barna skal stå i fokus når barnehagens lokaler skal utformes. Målet er at det fysiske miljøet skal være en hensiktsmessig og inspirerende ramme for lek og utforskning, sosialt samspill og daglige gjøremål, sanseopplevelser og skapende aktiviteter, medvirkning og mestring. Stikkordene foran er hentet fra Rammeplan for barnehager og er knyttet til barnehagens mål og innhold. Rammeplanen minner oss om at barns utvikling fremmes gjennom lek, at læring forgår i det daglige samspillet med andre, at barn lærer gjennom allsidig bruk av sansene og at de oppnår selvaktelse gjennom mestring.

Personalet

Målet er at barnehagen skal være en attraktiv, inspirerende og utviklende arbeidsplass der personalet har barneperspektiv i fokus. Det skal tilrettelegges for det pedagogiske arbeidet med praktiske og ergonomisk gode løsninger for ansatte. Det skal tilrettelegges for det administrative arbeidet med gode kontorarbeidsplasser og møtefasiliteter. Garderober skal utformes i tråd med hovedverneombudets anbefalinger.

Foreldrene

Foreldrene er opptatt av hvordan deres barn trives og utvikler seg i barnehagen, og det skal tilrettelegges slik at foreldrene blir kjent med personalet og livet i barnehagen. Barnehagen skal også tilrettelegges slik at foreldre kan bli kjent med andre foreldre og deres barn. Foresatte som bringer og henter barna sine, kan her få en anledning til å bli kjent med hverandre.

Beboerne i nærmiljøet

Det skal også fokuseres på barnehagen som ressurs for nærmiljøet. I det ligger at barnehagen kan inneholde ulike tilbud til beboere i nærmiljøet og at barnehagen skal kunne fungere som møteplass.

BYGNINGSMESSIG UTFORMING

Sikkerhet

Ved prosjektering av barnehager skal sikkerhet ivaretas på flere områder. Det handler om tiltak for å unngå personskaade i forbindelse med daglig drift, tiltak i forbindelse med brannsikkerhet samt tiltak for å forhindre innbrudd og hærverk. Tiltakene er beskrevet i Prosjekteringsanvisning for barnehager i Trondheim kommune.

Universell utforming

Strategien *universell utforming* står sentralt i arbeidet med nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategien innebærer å finne generelt anvendelige løsninger som bedrer tilgjengeligheten for ulike grupper med funksjonsnedsettelse. Funksjonshemninger kategoriseres i fem hovedgrupper: bevegelsehemmede, synshemmede, hørselshemmede, utviklingshemmede samt astmatikere og allergikere

Strategien er forklart i Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne (2004): *Universell utforming betyr at produkter, byggverk og uteområder som er i alminnelig bruk, skal utformes på en slik måte at alle mennesker skal kunne bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.*

Barnehagen skal, innendørs og utendørs, planlegges etter denne strategien. Så langt det er mulig skal det altså unngås spesielle løsninger for ulike brukergrupper. Alle barna i barnehagen, uavhengig av alder og funksjonsnivå, skal ha mulighet

til deltakelse. Målet er at barnehagen skal ha et inkluderende miljø. Trondheim kommune har utarbeidet en veileder som er kalt *Veileder publikumsbygg*. Den skal benyttes ved prosjektering av barnehager.

Estetiske kvaliteter og byggeskikk

Estetiske kvaliteter har betydning for livskvalitet, for helse og velvære. Naturlig lys, støyskjerming og god akustikk skal etterstrebis i utforming av barnehager.

Estetiske kvaliteter har også betydning for identitet. Målet er at den fysiske utformingen skal ha opplevelsesmessige og estetiske kvaliteter og være en inspirerende ramme rundt den pedagogiske virksomheten. Barnehagen skal være et sted en gleder seg til å komme.

«Hjemmets estetikk» har tradisjonelt vært norm for barnehager. Nå ønskes større fokus på barnehagen som institusjon, i positiv betydning, på barnehagen som et offentlig rom. Dagens barnehage skal preges av god arkitektur, med innredning av god kvalitet og moderne design.

Barna skal selv kunne delta i skapende virksomhet, og de skal kunne oppleve profesjonell kunst. Trondheim kommune har et eget budsjett for kunstnerisk utsmykning. Nye prosjekter skal meldes inn til utsmykningskomiteen, og planlegging av kunstnerisk utsmykning skal inngå i planprosessen for bygningsanlegget.

Satsing på kvalitet innebærer også god byggeskikk. Byggeskikk oppfattes gjerne som et normativt begrep og defineres som kvalitet i bygde omgivelser, både miljømessig, estetisk og funksjonelt. Sentralt i vurderingen av hva som er god byggeskikk står hensiktsmessighet, varighet, estetisk kvalitet og samspill med omgivelsene (Statens byggeskikkutvalg, 1998).

Sambruk

Noen barnehager kan få et tilleggsareal slik at andre brukere er i bygget samtidig med barnehagebarna. Et slikt tilleggsareal kan for eksempel huse åpen barnehage eller andre tilbud til barn og foreldre samt være et treffsted for familiebarnehager. Et eventuelt tilleggsareal er gjenstand for vurderinger i hvert enkelt prosjekt.

Deler av barnehagens lokaler skal også kunne brukes av andre utenom barnehagens åpningstid. Aktuelle sambrukspartnere kan være organisasjoner og lag som trenger møtelokaler. Også private arrangementer kan være aktuelt dersom det ikke

kommer i konflikt med barnehagens virksomhet. Barnehagens uteareal skal også være en lekeplass for barna i nærmiljøet.

Tilpasningsdyktige lokaler

Betegnelsen «framtidens barnehage» går ofte igjen. Hva denne framtida vil bringe av nye reformer og av nye utfordringer, vet vi ikke i dag. Det vi vet, er at vi lever i en tid der endringene kommer raskt, og vi må etterstrebe tilpasningsdyktige lokaler.

Det er et ofte uttrykt mål at nye arbeidsformer, vekslende interesse for ulike tema, endringer i barnetall og alderssammensetning samt nye sambrukspartnere ikke må medføre behov for omfattende bygningsmessige endringer. For å oppnå et slikt mål må det fokuseres på egenskaper ved bygningsanlegget som gir en høy grad av tilpasningsdyktighet, dvs. det må fokuseres på generalitet, fleksibilitet og elastisitet. Dette gjelder alle nivå, fra overordnet konsept med bærende konstruksjoner og tekniske installasjoner til romutforming og møblering. Tilpasningsdyktige bygningsanlegg kan medføre høyere investeringskostnader, men vil i et lengre perspektiv gi bedre driftsøkonomi.

Kvalitet og kostnader

Funksjonelle og estetiske kvaliteter kan sørge for at et bygningsanlegg får lang levetid. Arealeffektivitet og bygningsfleksibilitet er faktorer som har størst betydning med tanke på å spare ressurser. Nye bygninger skal kunne tilpasses barnehageutviklingen de neste 30 årene.

Materialvalg skal gjøres ut fra en helhetlig vurdering, der egenskaper med tanke på innemiljø, miljøbelastning, bestandighet og vedlikehold skal legges til grunn.

Prosjektkostnaden utgjør 60–70 % av totale bygningsavhengige årskostnader når en tar utgangspunkt i 30 års levetid. Forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling (FDVU) står for resterende kostnader.

Framtidige kapital- og FDVU-kostnader vil være avhengig av valgene en gjør i prosjekteringsfasen. I Trondheim kommune vil en ha fokus på årskostnader og ikke bare på prosjektkostnader. En ønsker enkle og robuste løsninger som har lang levetid og lite vedlikehold. Målet er at totale årskostnader for framtidige barnehager skal være like lave eller lavere enn årskostnadene for dagens barnehager i kommunen.

Ved utvikling av byggeprosjekter er det i tillegg til

investeringskostnader krav om framlegging av beregnede livssyklus-kostnader, også kalt LCC eller årskostnader. Kravet er i hht § 6 i Lov om offentlige anskaffelser og utføres etter norsk standard NS3454 «Livssyklus-kostnader for byggverk, prinsipper og struktur».

For beregning av livssyklus-kostnader har Statsbygg utviklet et Excel-basert verktøy som følger NS3454. Programmet kan lastes ned fra internett-adressen: http://www.lcprofit.com/default_no.asp

Metoden kan brukes til å vurdere alternative løsninger og til FDVU budsjettering. Livssyklus-analyser utføres med ulik detaljeringsgrad, avhengig av hvor langt man er kommet i prosjektet.

Energi- og miljømål

Målet er å skape et miljøvennlig bygningsanlegg, som har sunt innneklima og lav energibruk. Lav energibruk må ikke gå på bekostning av et godt innneklima.

Energi er en av de tyngste driftskostnadene i en bygnings levetid. For nye bygg skal totalt spesifikt energibehov være så lavt som mulig. For hvert prosjekt skal det utarbeides energiberegninger som viser at energibehovet ikke overstiger rammene i forskriftene. Nye og skjerpede forskrifter skal tre i kraft fra 2006, i tråd med EU-direktivet Energy Performance of Buildings.

I Trondheim kommune rettes fokus i større grad mot driftsøkonomi. Høyere investeringskostnader aksepteres dersom en derved kan oppnå bedre driftsøkonomi. SINTEF har på oppdrag fra Trondheim kommune og Husbanken utarbeidet rapporten *Energieffektive barnehager – Målformuleringer, strategier og lønnsomhetsberegninger* (Andresen, I. et al. 2005).

Hovedkonklusjonen fra beregningene som er vist i rapporten, er at tiltak på bygningskroppen, dvs. god isolering og tetting, kombinert med tiltak på ventilasjonsanlegget kombinert med lysstyring, vil være en lønnsom investering som vil redusere energibruken med nesten 50 %. Varmepumpeanlegg krever installasjon av et vannbårent oppvarmingsystem, og vil bare være lønnsomt hvis man av andre grunner vil legge inn et vannbårent system (f.eks. av hensyn til energifleksibilitet).

«Passiv energidesign» er en metode som brukes for å prosjektere lavenergibygg som både er kostnads-effektive, brukervennlige og robuste. Metoden anbefales av bl.a. Husbanken og Enova. Framgangs-

måten består av fem steg, der man starter med å redusere energitapet og velger energikilde til slutt. Dette gir miljømessige fordeler fordi det fokuseres på energisparing framfor energiproduksjon. De fem stegene er: 1) Reduser varmetapet, 2) Reduser elektrisitetsforbruket, 3) Utnytt solenergi, 4) Vis og kontroller energibruken, 5) Velg energikilde.

Videre er det et mål at bygningsanlegget, i henhold til den norske vurderingsmetoden ØkoProfil, skal oppnå høyeste kvalitetsklasse for hvert av de tre hovedområdene: Ytre miljø, Ressurser og Inneklima.

Kravspesifikasjoner for innneklima-parametere framgår av Prosjekteringsanvisning for barnehager i Trondheim kommune.

Rengjøringsvennlige løsninger skal etterstrebes, og det skal tilrettelegges for økologisk renhold.

Barnehagens størrelse

Trondheim kommune vil fortsatt forholde seg til barnehagelovens veiledende norm: Netto leke- og oppholdsareal inne skal være 4 m² per barn over tre år og omlag 1/3 mer per barn under tre år. Lekearealet ute skal være omlag 6 ganger større enn leke- og oppholdsarealet inne.

Tallene over samsvarer med veiledende norm fra Lov om barnehager (1995), Del 3 Merknader til loven. Det er bare leke- og oppholdsarealet som er omtalt i merknader til barnehageloven.

I arealprogrammet er det tatt utgangspunkt i et dimensjonerende tall på 72 «storbarnsekvivalenter», dvs. 72 barn over tre år som har heldags tilbud. Med tanke på størrelsen på leke- og oppholdsarealet er 14 småbarn (under tre år) ekvivalent med 18 store barn (over tre år). Barnetallet kan altså variere mellom 56 barn, alle under 3 år, og 72 barn, alle over 3 år. De fleste barnehager vil ha både små og store barn.

Arealet til en barnegruppe på 72 «storbarnsekvivalenter» tilsvare arealstørrelsen til en tradisjonell fireavdelings barnehage. Innenfor denne størrelsen legges det opp til ulike aktiviteter med ny organisering av barnegruppene og utradisjonell bruk av arealet. Barnegruppen underdeles i mindre grupper for å gi barna den trygghet og tilhørighet som kan etableres i små grupper.

Etter evaluering av barnehager som ble bygd i 2003–2004, har Trondheim eiendom kommet fram til at denne størrelsen er lønnsom, både arealmessig og driftsmessig. Mange fellesfunksjoner vil være de samme, enten barnehagen er stor eller liten. For barna anses det som en fordel at barnehagen har en viss størrelse da det kan gi et større spekter av aktiviteter og ressurspersoner, og for personalet kan en oppnå et interessant faglig miljø.

Bestilling av tomter gjøres i hovedsak i henhold til ønske om denne størrelsen på barnehagene. Det kan imidlertid være aktuelt å utvide en barnehage med en ekstra base for eksempel for friluftsgruppe, åpen barnehage eller møtested for familiebarnehager, dersom behovet er til stede og tomte er tilstrekkelig stor.

SAMMENDRAG AV INNENDØRS AREALPROGRAM

Barnehage for 72 storbarnsekvivalenter	Nettoareal i m ²
Leke- og oppholdsareal	288
Kjøkken	26
Barnas garderobes	99
Stellerom pluss HC-toalett	16
Møte- og pauserom	46
Kontorer	20
Personalgarderobe	15
Lager og renholdssentral	44
SUM Nettoareal	554

Dimensjoneringsgrunnlaget for arealprogrammet over er basert på en barnehage for 72 «storbarnsekvivalenter». Dimensjoneringsgrunnlaget må imidlertid fastsettes spesielt for hvert enkelt barnehageprosjekt, og det må sees i sammenheng med blant annet tomtas størrelse og egnethet.

Arealprogrammet inneholder ikke kommunikasjonsareal (korridorer, trapper og heiser), tekniske rom og føringsveier for VVS, elektroteknikk, tele og data. Disse arealene pluss konstruksjonsarealet inngår i brutto-/netto-faktoren. Konstruksjonsareal er areal som vegger, sjakter og andre konstruksjoner opptar.

Dersom en ønsker å sørge for at alle barnegruppene skal få tilgang til de fleste rom, medfører det økt sirkulasjon som må ivaretas uten å bruke leke- og oppholdsrom som gjennomgangsrom. Kommunikasjonsarealet øker derved noe sett i forhold til en tradisjonell avdelingsbarnehage. Med en anslått brutto-/netto-faktor på 1,25 blir beregnet bruttoareal 693 m².

UTEAREALET S TØRRELSE

I Lov om barnehager (1995), Del 3 Merknader til loven står det at utearealet i barnehager bør være

omlag 6 ganger leke- og oppholdsarealet inne. Til dette arealet regnes ikke parkeringsplass, tilkjørselsveier og lignende. En barnehage dimensjonert for 72 «storbarnsekvivalenter» skal derved ha ca. 1 800 m² utendørs lekeplass. Med tillegg av byggets grunnflate,

boder, gangveier, etc. må tomtas størrelse være mellom 2 500 og 3 000 m². Mindre tomtearealer kan til en viss grad kompenseres ved andre lett tilgjengelige uteområder som kan disponeres av barnehagen og som har trafikksikker atkomst.



Offisiell åpning av Iladalen barnehage 30. mai 2005
Foto: K. Buvik



Iladalen barnehage. Baserom for småbarn.
Foto: K. Buvik



Barnehagens arealer og funksjoner

Barnehagen skal ha utstyr, lokaler og uteareal som fremmer formålet. Barnegruppene må ikke være større enn det som er pedagogisk og sikkerhetsmessig forsvarlig. Organiseringen må ivareta barns behov for tilhørighet. ... Barnehagens lokaler skal gi rom for lek, skapende virksomhet og andre aktiviteter samt hvile og konsentrasjon. Utearealet skal gi barn mulighet for lek og fysisk aktivitet. Utearealet skal normalt ligge i umiddelbar tilknytning til barnehagens lokaler. (Innspill til revidering av barnehageloven)

Teksten over er hentet fra Innspill til barne- og familiedepartementets arbeid med revidering av Lov om barnehager (Søbstad, F. et al. 2004)

BYGNINGENS PLANKONSEPT

Arealene innendørs grupperes i soner. Grovt sett kan arealene sorteres i atkomstsoner, leke- og oppholdsarealer, rom for administrasjon og personale, birom og lager. Mange rom er flerfunksjonelle, og sonene kan være delvis overlappende.

Inngangsforhold. Velkommen inn

HOVEDINNGANG

Barnehagen skal ha en tydelig markert hovedinngang, som gir atkomst til administrasjon og fellesrom. Det vil lette orienteringen for folk som kommer på besøk, og det er en fordel med tanke på at barnehagens lokaler kan brukes av andre grupper og at barnehagen eventuelt blir tillagt serviceoppgaver for beboerne i nærmiljøet. Dagens barnehager har som regel desentraliserte innganger. I noen barnehager er det vanskelig for besøkende å orientere seg på grunn av mange likeverdige innganger.

Innenfor hovedinngangen skal det være et hyggelig innendørs møtested der besøkende blir ønsket velkommen, der de kan henge fra seg tøy og eventuelt vente en stund. Og her kan arrangementer annonseres. Fra inngangsrommet er det ønskelig at besøkende får et inntrykk av det som foregår i huset; i form av presentasjoner av barnas uttrykk, dokumentasjon av pedagogisk virksomhet, og aller helst et blick inn på aktiviteter som ikke blir forstyrret av visuell kontakt.

Tanken er at personalet skal bruke hovedinngangen, og personalgarderoben skal derfor ligge i nærheten.

BARNAS INNGANGER

Ved plassering av inngangen(e) er det flere hensyn å ta. Det er ønskelig at det er direkte forbindelse mellom inngangene og utendørs lekeplass. Videre er det ønskelig at inngangene plasseres og utformes slik at personalet, som er i lekearealet inne, oppdager at et barn kommer og kan møte barnet i garderoben.

Inngangen skal overdekkes for å skjerme noe mot vind og vær. Det er et ønske at uteplassen nær inngangen blir et hyggelig oppholdssted der sola kommer til, og der en har direkte kontakt med lekeplassen ute. Overgangssonen mellom ute og inne skal ha fast dekke, med trinnfri atkomst til inngangen.

Det skal legges til rette for en hyggelig atkomst med mulighet for utstillinger og dokumentasjon av pedagogisk virksomhet, gjerne så langt ute som mulig.

Sonedeling av innendørsarealet

Sonedeling handler om arealeffektivisering, om forvaltning av rom og støyskjerming. Sonedeling handler også om himmelretninger, minimering av føringsveier for tekniske installasjoner og renhold.

SOL- OG DAGSLYSTILGANG

Rom som brukes mye skal ha god tilgang på dagslys og helst også sollys. Det er ubestridt at dagslys har en positiv effekt på helse og velvære. I veiledningen til byggeforskriften fra april 2003 er det anbefalt en gjennomsnittlig dagslysfaktor på 2 % i oppholdsrom.

Vinduer mot sør, øst og vest kan gi redusert energibruk på grunn av solenergitilskudd i perioder med oppvarmingsbehov.

Delklimatiserte rom kan gi mulighet for «utelek» når det er stygt vær. I Trondheim kommune har en imidlertid tatt en bestemmelse om ikke å bygge delklimatiserte rom. Grunnen er at slike rom ofte blir

oppvarmet til vanlig romtemperatur, og de blir derved «energisluk».

PLASSERING AV ROM I FORHOLD TIL STØY

Det må tas hensyn til lydgjennomgang når et bygg planlegges, bl.a. ved innbyrdes plassering av rom med støyende aktiviteter i forhold til rom som krever et lavt lydnivå. Rolig lek, søvn og hvile må skjermes fra støyende aktiviteter. Byggeforskriftene setter krav til lydisolasjon mellom rom.

PLASSERING AV ROM I FORHOLD TIL RENGJØRING

Ved planløsning av barnehagen skal det tas hensyn til at innvendige leke- og oppholdsarealer samt kommunikasjonsarealer skal være rene, dvs. at barna, personalet og besøkende skal bevege seg innendørs uten utendørs fottøy. Støv og skitt utenfra skal legges igjen i inngangspartiene.

ANDRE BRUKERE

Barnehagen skal sonedeles slik at rom som ofte brukes av andre får god tilgjengelighet, mens andre rom kan låses av utenom barnehagens åpningstid. Vurderinger knyttet til sonedeling må også omfatte renhold ved utlån av rom og behovsstyring av varme og ventilasjon.

Interne forbindelser/ kommunikasjonsareal

Det kan virke inspirerende å se andre mennesker i aktivitet. Det er derfor en fordel dersom det fra kommunikasjonsarealet og andre åpne fellesarealer er mulig å se og oppleve noe av det som foregår i bygget. Aktiviteter som ikke forstyrres av innsyn, kan ha glassflater i veggen inntil kommunikasjonsarealet. Bruk av glass i dører og innvendige vegger bidrar også til at barna får et overblikk som letter orienteringen.

Når en planlegger kommunikasjonsarealet i en barnehage, kan det være inspirerende å tenke på basargaten som metafor. Bygningen har flere funksjoner som bør få god tilgjengelighet, som butikker og verksteder langs en basargate. Vi tenker her på barnehagens allrom, felles lekerom og verksteder. Også møterom bør få en høy grad av tilgjengelighet. Dører kan stå åpne mot gaten, eller man kan stenge dem. Aktiviteter som vanligvis foregår langs gaten, som kafeer og butikker i byen, kan flytte ut i gaten etter behov. På samme måte som byens kontorer og boliger ligger noe tilbaketrukket fra gaten, i bakgården

eller i etasjene over butikkene, kan man tenke seg at de funksjonene i barnehagen som trenger ro, blir skjermet fra det yrende livet i de åpne arealene.

Rasjonell drift på morgen og ettermiddag

Rasjonell drift er nøkkelen til å oppnå best mulig kvalitet i forhold til ressursene en disponerer over. Dersom en kan drive med mindre personale når det er få barn til stede, kan en til gjengjeld oppnå høyere bemanningstetthet når det er mange barn til stede.

På morgen og ettermiddag er det færre barn i barnehagen, og antall personale reduseres. Det kan være hensiktsmessig å samle barna for eksempel på et kjøkken eller et annet fellesrom. Et alternativ kan være en direkte forbindelse mellom baserom. Dører mellom baserom kan stå åpne, og personalet kan ha god oversikt over barna i to eller flere baser samtidig. Barna kan derved få fortsette med sine aktiviteter i egen base. Spredte garderober gir en mer ressurskrevende drift på morgen og ettermiddag når det er få barn til stede.

Presentasjon av arbeidet i barnehagen

Personalet bør fortløpende dokumentere sitt eget og barnas arbeid i barnehagen. Det vil vise barna at deres arbeid og uttrykk blir tillagt betydning, det kan bidra til personalets egen bevisstgjøring og utvikling, og foreldre og beboere i nærmiljøet får innblikk i noe av det barna opplever, lærer og gjør i barnehagen.

Bygget skal utformes med tanke på dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet. Her tenkes på strategiske plasseringer av utstillinger, på reservering av plass i rom og på veggflater med tilhørende belysning.

LEKE- OG OPPHOLDSAREALER

Til leke og oppholdsarealene regnes de arealene som faktisk står til disposisjon for barnas aktiviteter, så som baserom, ulike aktivitets- og temarom, sove- og hvilerom og eventuelt deler av garderobe og kjøkken dersom disse rommene er egnet som leke- og oppholdsareal.

Personalets rom, møterom og birom inngår ikke i beregningen av leke- og oppholdsarealet (LOA). Det er imidlertid et uttrykt ønske at møterom og pauserom skal kunne brukes av barna når rommene er ledige. Slik kan barna få tilgang til et større spekter

av rom og et areal som er større enn LOA.

Noe av leke- og oppholdsarealet kan, om ønskelig, legges til kjøkken, garderobe og kommunikasjonsareal. Oppdeling og utforming av leke- og oppholdsarealet er gjenstand for diskusjon i hvert enkelt prosjekt.

Ved søknad om godkjenning skal det framlegges plantegninger der leke- og oppholdsarealet er markert med skravur. Leke- og oppholdsarealet skal også framgå av en arealoppstilling.

Organisering av barnegruppene

Organiseringen må ivareta barns behov for tilhørighet. Barnehagen har i oppgave å fremme et godt psykososialt miljø, der det enkelte barn kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet.

BASER KONTRA AVDELINGER

I kommunens barnehager, planlagt etter 2003, er den tradisjonelle avdelingsstrukturen myket opp, og barnehagene er tilrettelagt for basestruktur.

Tradisjonelt er barnehager oppdelt i separate avdelinger. Hver avdeling er tilrettelagt for en bestemt gruppe barn som har sine egne lekearealer som gjerne består av et stort lekerom, lite lekerom/hvilerom og noen steder også et rom for matlaging. Lekerommene er som regel likt utformet fra avdeling til avdeling. Denne løsningen vil en nå bort fra. Oppgaven er å ivareta barns behov for tilhørighet samtidig som det legges opp til flere valgmuligheter.

I stedet for å ha flere identiske avdelinger, reservert for bestemte barnegrupper, ønskes leke- og oppholdsarealet fordelt slik at en større andel blir fellesarealer som kan brukes av alle barnegruppene, samtidig eller på skift. Arealer som reserveres for bestemte barnegrupper kalles her baser. Summen av fellesarealer og basearealer er den samme som summen av leke- og oppholdsarealene i avdelingene i en tradisjonell barnehage. Det er med andre ord ikke størrelsen, men disposisjonsretten og dermed tilgjengeligheten til arealer som endres når en går over fra avdelingsstruktur til basestruktur.

Endringene er begrunnet i ønsket om å legge til rette for fleksible løsninger med tanke på bruk av både arealer og voksne som felles ressurser for alle barna. Barna får et større spekter av aktiviteter å velge mellom gjennom bedre utnyttelse av rommene. Det legges blant annet større vekt på muligheten for motorisk lek og fysisk utfoldelse samt på praktiske og musiske aktiviteter. I stedet for å ha identiske avdelinger

utstyres rommene for forskjellige aktiviteter, og barna treffer flere voksne som har ulike interesser og ferdigheter. Videre får barna flere å velge mellom for å finne en god venn og lekekamerat i barnehagen. Personalet får jobbe sammen i en større gruppe, og de kan fordele arbeidet mellom seg slik at den enkelte kan få ta del i aktiviteter som interesserer mest.

Oppdeling av leke- og oppholdsarealet

Arealet skal kunne deles opp for ulike gruppestørrelser og utstyres for ulike aktiviteter. Barna skal kunne fordype seg i lek og ulike prosjekter, både individuelt og i grupper. Dessuten skal større grupper kunne samles til samtaler, fortellinger, sang og lek. Barnehagen skal inneholde rom som øremerkes for bestemte barnegrupper, her kalt baser, og fellesrom for alle barnegruppene.

Ved å utstyre barnehagen med rom av varierende størrelse og nøytral atkomst kan en gi barn og personalet et «register å spille på». Personalet kan selv avgjøre om det er de større rommene som skal være baser og de mindre skal være fellesrom for ulike tema, eller vise versa.

Retningen er altså pekt ut for de nye barnehagene; bort fra avdelingsstruktur og over til basestruktur. Men basestruktur kan være så mangt, og det legges ikke opp til bare én modell. Det er fortsatt rom for utvikling av planløsningen. Derfor er størrelsesforholdet mellom fellesarealer og baser gjenstand for vurderinger i hvert enkelt prosjekt. Som et utgangspunkt kan en beregne ca. 2 m² per barn i en base, men det er ikke stilt krav til størrelsen på det enkelte rom i Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler.

BASER

Basen er det primære holdepunktet for en barnegruppe, og basene er de mest «private» områdene i barnehagen. Her har barna sin sterkeste tilhørighet til rom og til voksenpersoner og lekekamerater. Gruppestørrelsen skal styres av ønsket om medvirkning, om oversikt og trygghet for barna og om skjerming av de minste barna. Personalet i barnehagen skal, etter en diskusjon om pedagogiske opplegg, kunne velge om barna skal grupperes horisontalt eller vertikalt i forhold til alderstrinn, dvs. om det skal være aldersdeling eller aldersblanding i gruppene.

Baser kan gjerne ha ulik størrelse og innredning. De kan derved få ulik karakter og tilrettelegges for

ulike aktiviteter. Barnegruppene kan få bruke hverandres rom, og derved kan en oppnå større variasjon i aktivitetsmulighetene. En kan også tenke seg at et baserom konverteres til fellesrom og vise versa.

Baserom skal ikke være gjennomgangsrom. Men baserom kan gjerne ligge ved siden av hverandre med dørforbindelse i mellom, gjerne bred døråpning eller kanskje åpning uten dør.

Barna kan oppbevare sine personlige eiendeler både i basen og i garderoben. Her gjør barnehagene ulike valg.

Alle baser skal ha god tilgang til tappevann.

FELLESAREAL

Fellesrom er rom som brukes av alle, enten samtidig eller på skift. Det kan være rom for samlinger, fysisk aktivitet og skapende virksomhet i musikkrom, atelier, verksted, etc.

En større andel fellesareal gir mulighet for at flere rom kan utformes forskjellig og dermed gi et bredere aktivitetstilbud. Felles rom og soner skal ha nøytral atkomst. Noen fellesrom kan være tilbake-trukket og avskjermet, andre kan ligge mer åpent.

Fellesrom kan også knyttes til en base og defineres som tilhørende en bestemt barnegruppe i enkelte perioder av dagen eller året. Det kan være spesielt aktuelt ved integrering av barn med spesielle behov for trening og lek i mindre grupper, og det kan være aktuelt ved prosjektarbeid.

Fellesrom bør kunne brukes av andre utenom barnehagens åpningstid. Det kan kanskje også være aktuelt at enkelte grupper i nærmiljøet, for eksempel pensjonister, kan få holde sine møter i et fellesrom eller møterom i barnehagens åpningstid.

Kommunikasjonsareal

Ved basestruktur må en legge større vekt på kommunikasjonsarealet enn det en har gjort i barnehager med tradisjonelle avdelinger. Ved basestruktur får kommunikasjonsarealet stor betydning, fordi fellesrom skal kunne nås av barn som hører til i ulike baser. Fellesrom skal ha nøytral atkomst. Dessuten skal barna også kunne besøke hverandres baser. I mange barnehager med avdelingsstruktur har forbindelsen mellom avdelingene fått en svært underordnet betydning.

Kommunikasjonsarealet skal utformes med gode romlige kvaliteter og innby til at lek kan foregå der

også. Arealet kan med fordel utformes med nisjer for plassering av for eksempel vaskeremme, liten sitteplass, hyller, utstillingsplass for barnas arbeider, etc.

Det kan være aktuelt å legge noe av leke- og oppholdsarealet (LOA) til kommunikasjonsarealet for å styrke kommunikasjonsarealet som møteplass mellom barn som hører til i forskjellige baser.

Tiltak mot støy

Høyt lydnivå er et stort problem i mange barnehager. Liten omtanke for støyskjerming og akustikk medfører stor belastning, både på barn og voksne. Dersom en ikke håndterer lydproblematikken når en planlegger barnehagen, kan det føre til at en del leker og aktiviteter ikke kan finne sted.

Tilrettelegging for ulike aktiviteter

FYSISK UTFOLDELSE/MOTORISK LEK

Noen rom bør kunne utstyres med turnringer, klatretau og ribbevegg. Noen rom bør ha gulvplass for lek med ball og sykling på trehjuls sykkel. En kan for eksempel bruke samme rom til litt tøffere fysisk lek og samlinger. En annen mulighet er å rydde hjemmebaser slik at det gis plass for motorisk lek.

1–2-åringene (toddlere) trenger gulvplass når de stabber og går. Matter og puter er utstyret som de trenger.

Barnehagen skal ha lager for oppbevaring av utstyr som madrasser, baller og matter.

PRAKTISKE OG MUSISKE (KUNSTNERISKE) AKTIVITETER

Noen rom kan få spesiell utrustning og brukes til for eksempel verksted, atelier eller musikkrom. Verksted kan være så mangt, for eksempel rom for forming og sløyd, men også rom for digitalt utstyr og «naturvitenskapelige» undersøkelser. Atelier/verksted kan gjerne ha mye dagslys og dør til uteplass.

Andre rom kan være mer generelle og utstyres for temabasert lek, f.eks. ordlek, konstruksjonslek og rollelek. Mindre fellesrom skal kunne brukes på ulike måter etter som behovene og prioriteringene forandres. Også slike rom bør derfor ha godt med lagerplass, slik at en kan variere aktivitetene.

Noen ganger kan grupper av barn fordype seg i ulike prosjekter sammen med en pedagog. Andre ganger kan barna selv ta initiativet til ulike aktiviteter.

LEK MED VANN

Barn liker godt å leke med vann. Innendørs kan det for eksempel være et kar som fylles med vann slik at barna kan leke med båter og lekedyr. Lek med vann bør foregå i egne våtrom. Lek med vann bør ikke foregå i stellerom fordi det kan forstyrre kontakten mellom barnet som blir stelt og den voksne som steller.

STILLE LEK

Et eller flere rom bør kunne skjermes slik at det kan foregå rolig lek som krever konsentrasjon. Det kan dreie seg om å lytte til høytlesing eller musikk, tegne eller skrive. Stille rom kan utstyres med bord og gode sittemøbler, eller puter og madrasser.

SPISE

Måltidene er samlingsstunder der en skal tilrettelegge for hyggelige stunder med samtaler mellom barn og mellom barn og voksne. Barn som hører til i samme gruppe, spiser som regel sammen. Noen kan spise på kjøkkenet. Andre kan spise i nærliggende rom, i baser eller fellesrom. Trillebord kan avhjelpe frakting av mat og dekketøy.

HVILE OG SOVE

Små barn skal kunne sove i løpet av dagen. Det skal være et tilbud om å få sove ute i vogn. For å få en ergonomisk tilrettelagt arbeidshøyde bør barnevognene stå på en rampe som er ca. 25 cm høyere enn nivået der den voksne står når barnet skal legges og hentes. Rampen skal være under tak. Utendørs soveplass skal skjermes mot regn og vind, katter og smågnagere. Det skal være lett å holde tilsyn med vognene både innefra og fra sentrale oppholdssteder ute.

Mange foreldre lar barnevognene stå igjen på barnehagen. Noen barnehager har derfor bygd låsbare «soveskur» som er utendørs soveplass som også fungerer som parkeringsplass for barnevogner utenom barnehagens åpningstid. En del av disse soveskurene er svært nødtørftig utformet og virker lite hyggelige. Ved enkelte av dem kan en også stille spørsmål om mulighet for oversikt og kontroll. Alternativet er å la barna sove ute, på balkonger og terrasser, og bygge egen parkeringsplass for barnevogner i form av et uisolert og godt luftet rom, som er skjermet mot vær og smådyr.

Baser med små barn kan gjerne ha en «oppvåkingsseng» der de minste barna kan våkne gradvis etter at de er hentet fra seng eller barnevogn.

Innendørs hvile- og soverom skal være skjermet mot støy. Av hygieniske grunner bør de minste barna ha seng og eget sengetøy. For å unngå forstyrrelser og smitte bør sengene ikke stå for tett.

Har en knapt med areal, må en lete etter løsninger der soverommet også kan brukes til lek, bibliotek eller musikkrom. For eksempel kan senger skyves under hverandre når de ikke er i bruk, eller senger kan vippes opp og plasseres i skap. Slike løsninger gir både mulighet for å sove i seng og frigjør gulvplass så rommet kan brukes til opphold utenom sovetiden. Madrasser på gulv er en vanlig løsning.

Et eget soverom har imidlertid sine kvaliteter. Rommet kan holdes kjølig og barna forbinder rommet med ro og hvile. I soverommet kan det være individuelle senger pluss en stor seng med plass for flere barn.

Av hensyn til personalets arbeidsbelastning og barnas sikkerhet bør rom der barna hviler og sover, utformes med høytstående glassfelt i vegg eller dør, slik at personalet kan holde et øye med flere rom samtidig.

SAMLINGSSTUND

Grupper av barn samles til organisert lek, sang og samtaler, og til lek med bokstaver og tall. Samlingsstunder kan holdes for mindre eller større grupper av barn med ulik alder eller med samme alder. Det er en fordel om det er mulig å sitte i en ring slik at en kan se hverandres ansikter. Det skal være mulig å holde oppvisninger.

STØRRE SAMLINGER, FESTER OG ARRANGEMENTER

Det er ønskelig å kunne samle barn og foreldre til spesielle arrangementer. I barnehagen bør det være mulighet for framføringer, presentasjoner, sang, osv. for en større gruppe. Alle barna skal kunne samles, enten i åpne fellesarealer eller ved at en lager et samlingsareal ved å åpne store skyvedører eller veggfelt mellom naborom. Tekniske hjelpemidler hører hjemme i en slik plenumsdel, som altså skal være et sted for felles opplevelser. Her skal det være god akustikk for høytlesing, og her kan en plassere scene og eventuelt amfi.

Dersom barnehagen utstyres med et eget rom for samlingsstunder bør rommet også kunne brukes til fysisk utfoldelse. Rommet bør utstyres med lette møbler som kan stables eller legges sammen, slik at en kan få fri gulvplass. Rommet kan gjerne ha stor takhøyde. I

nærheten bør det være lager for bord og stoler, turnmatter og annet utstyr for motorisk lek.

INFORMASJONS- OG KOMMUNIKASJONSTEKNOLOGI (IKT)

IKT har stort pedagogisk potensial. I forbindelse med utjevning av sosiale ulikheter mellom familiene, kan det være betydningsfullt at alle barn i barnehagen får en viss fortrolighet med IKT. Samtidig vekker tanken om bruk av IKT i barnehagen fortsatt delte reaksjoner blant pedagoger.

På Iladalen barnehage, åpnet i 2005, har alle de fire basene blitt utstyrt med hver sin PC som brukes både av barna og personalet. Alternativ kan være å plassere datamaskiner i temarom som bibliotek eller datarom.

Representanter for Trondheim kommune deltar i et inter-regionalt EU-prosjekt som er kalt «Kompetanseheving på tvers av landegrenser». Mål for prosjektet er blant annet å ta i bruk PC til det pedagogiske arbeidet i barnehagen og tilrettelegge for kontakt mellom barn i forskjellige barnehager.

FORSLAG TIL FAGOMRÅDER

I sitt forslag til revidert rammeplan for barnehagen (juli 2005) foreslår arbeidsgruppen at barnehagens innhold deles i seks fagområder:

- Språk, tekst og kommunikasjon
- Nærmiljø og samfunn
- Estetiske fagområder
- Religion, etikk og filosofi
- Natur, miljø og teknikk
- Kropp, bevegelse og helse

I forslaget står det: *Hvert av disse seks områdene dekker et vidt læringsfelt der varierte opplevelser og erfaringer skal støtte barna i utviklingen av kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Innholdet i de seks fagområdene er også til stede i hverdagslivet, i det gjennomløpende innholdet. Likeså må hverdagsaktiviteter inngå i arbeidet med fagområdene.*

...

Det gjelder å finne en balanse mellom klare og veldefinerte rammebetingelser for virksomheten og den nødvendige åpenheten og fleksibiliteten for å kunne ivareta barns medvirkning. I hvilken grad barna selv blir opptatt av et fagområde, altså det som skjer i her-og-nå-situasjonen, må få

konsekvenser for varigheten og måten det arbeides med et bestemt fagområde på.

Innredning og møbler

BARNAS MEDVIRKNING OG DELTAGELSE

Et av målene i barnehagen er å styrke barns selvtillit ved å stimulere til selvstendighet. Barn skal tenke: *Jeg kan!* Små barn skal oppleve at de kan mestre mye i hverdagen sin, f.eks. selv ta opp noe som falt på gulvet.

Dagens syn på barn preges i større grad av at barnet er kompetent, aktivt, kreativt og forskende, og det har behov for et stimulerende miljø med flere valgmuligheter med hensyn til opplevelse, aktivitet og læring. Miljøet skal preges av at barnet skal kunne medvirke i egen hverdag.

Innredningen må planlegges slik at den stimulerer til mestring og egne valg. Det vil i praksis si skuffer og skap som barna selv kan finne fram i, åpne og lukke. Åpne hyller og transparente skapdører gjør det også lettere å finne fram til leker og utstyr. En del materiale skal være godt synlig og lett tilgjengelig. Men ikke alt materiale skal stå framme hele tiden. Veksling kan pirre nysgjerrigheten. Tilgjengelighet må også ses i forhold til at de små barna ikke skal få fatt i de store barnas små ting.

Skyvedører og veggelementer som kan skyves til side, gir mulighet for å endre rommenes størrelse, og barna kan få være med å bestemme avgrensingen. Slike løsninger er imidlertid kostbare dersom det stilles krav til lav lydgjennomgang når veggen er lukket.

Lette møbler og møbler på hjul (låsbare) gir økt fleksibilitet. Mindre bord kan settes sammen til langbord. Også med tanke på renhold er det en stor fordel med møbler som det er enkelt å flytte på.

INNREDNING MED FORSKJELLIG KARAKTER

Barnehager har tradisjonelt hatt mye stuemøblering med tunge spisebord og sofaer. Noen barnehager kan virke overmøblerte, og en stiller spørsmål ved om denne møbleringen legger til rette for aktiviteter en ønsker å stimulere til. I Trondheim kommune vil en redusere antall «stuer» for å gi plass til andre typer rom som for eksempel verksted, atelier, rom for fysisk utfoldelse og stille rom.

Gulvarealer, fri for møbler, er svært attraktive lekearealer. Gulvareal til lek må ikke forstyrres av gjennomgangstrafikk.

De mest vanlige «lekekrokene» i barnehager er utstyrt for familielek, butikklek, teater, bygging med klosser (konstruksjonslek) og lek med tog og biler. Forming foregår både i baser, på kjøkken og i rom som er spesielt utstyrt for forming, som atelier og verksted.

Av «nye» møbler som en del barnehager etterspør, kan nevnes scene eller lavt podium, lysbord, speilvegger og -hjørner. Store speil gir barna mulighet til å se seg selv sammen med sine lekekamerater. Det sies å virke inspirerende til lek og samarbeid. Å opptre, lære seg å stå foran en gruppe barn og voksne, er også et ledd i å styrke barnas selvtilit. Et forhøyet nivå, podium eller scene, kan også være utgangspunkt for å etablere en romavgrensing.

«ROM-I-ROMMET»

Barn ønsker ofte å etablere små «private» rom for eksempel i hjørner, i karnapper, under en trapp eller oppå en hems. Større rom kan deles i soner med reoler, skjermes, benker og plantekasser. Slike løsninger gjør det mulig å foreta en del endringer uten bygningsmessige konsekvenser. Barna og personalet kan selv endre soneinndelingen. Store møbler med låsbare hjul og store firkantete puter gir også barna mulighet til å skape egne rom i rommet.

Barn vil gjerne skape rom. De skaper dunkle rom, hemmelige rom og rom som gir oversikt og utsikt. De stenger noe ute og lukker noe inne. Gjennom manipulering med romlige virkemidler kan en skape ekstraordinære opplevelser. Og virkemidlene er møbler, materialer, rekvisitter og lyssetting. En kan spille på kontraster som lyst – dunkelt – mørkt, trangt – åpent, tungt – lett, lavt – høyt, under – over, stort – lite, lukket – åpent.

MØBLER I BARNESTØRRELSE

Fokus på barneperspektiv bidrar til diskusjoner om møbler for de minste barna. Om man skal velge møbler i «voksenstørrelse» eller «barnestørrelse» er en stadig tilbakevendende diskusjon. Det er fordeler og ulemper med begge løsningene. Høye bord og stoler gir bedre ergonomiske forhold for voksne. Ulempen er imidlertid at små barn ofte må hjelpes opp og ned av stolene. Tripptrapstoler og høye bord tar også mye plass og er tunge å flytte på. Møbler i barnestørrelse er en invitt til barns medvirkning. Små møbler frigjør dessuten gulvareal til lek og er lette å flytte på også for ganske små barn. Møbler i barnestørrelse må imidlertid alltid suppleres med

møbler tilrettelagt for de som jobber i barnehagen. På Iladalen barnehage, som åpnet i 2005, er det valgt høye bord på to kjøkken der halvparten av barna spiser, og lave bord på to baser, der den andre halvparten spiser.

EKSEMPLER PÅ FORSKNING OM BARNES FORHOLD TIL ROM

I en dansk undersøkelse, Kampmann 1998, framheves fire faktorer med tanke på rommets betydning sett ut fra barns perspektiver:

- **Det personlige rom**
handler om retten til selv å velge om og hvordan en skal være tilgjengelig i forhold til andre – noe som er avhengig av de voksnes forvaltning av rommene, og av hvilke muligheter som finnes i rommene selv. For eksempel skal barn kunne leke uforstyrret i en lengre periode uten at «territoriet» blir truet av voksne og barn som hele tiden beveger seg på kryss og tvers gjennom de arealene som er til disposisjon.
- **Avgrensning**
handler om å etablere rammer. Den fysiske avgrensningen kan ses som grunnleggende for at leken kan utfolde seg. Det foregår forhandlinger mellom barna om hvem som er med i leken og hvor leken skal foregå. For eksempel er møbler, madrasser og store firkantede puter velegnet til å avskjerme et hjørne der leken kan foregå i fred.
- **Foranderlighet**
handler om å kunne manipulere og endre omgivelsene og sette spor etter seg. Det ikke-ferdige og det ikke-forhåndsdefinerte utgjør vesentlige elementer i barnas leke- og undersøkelsesmuligheter. Lekens kvalitet er avhengig av et slikt forandringspotensial. For eksempel har en byggelekeplass et slikt forandringspotensial. Innendørs er det mer nærliggende å tenke på rom som kan sonedeles og ommøbleres, og dører og veggfelt som kan åpnes og lukkes.
- **Følelsesmessig tilknytning til rom**
handler om at barn kan forsøke å knytte bestemte områder i barnehagen til seg; gjøre dem til sine egne. Barn kan prøve å skape sine egne personlige rutiner som et ledd i utvikling av egen identitet, ved hjelp av det som i den danske undersøkelsen kalles

tilknytningshandlinger. For eksempel kan barn plassere sine gjenstander på et bestemt sted og stadig vende tilbake til stedet.

Avsnittet nedenfor er hentet fra en svensk doktoravhandling. Abstracts of the thesis «The impact of day-care environments on children's moods and behaviour», by T. Laike, 1997: *It is concluded that well-defined and unified environments seem to be beneficial. This can be explained by the rather high level of stimulation in day-care centres, leading to a need for less challenging surroundings, balancing the total level of environmental input for the children.*

MØBLERINGSPLAN

En møbleringsplan synliggjør funksjoner og gir en innføring i hvordan bygget er tenkt brukt. Fast innredning og tunge møbler bør tegnes inn i en tidlig fase av prosjektet. Planen må også vise rolige soner med fri gulvplass der leken kan foregå uforstyrret. Her må planleggere, arkitekter, pedagogisk personale og leverandører samarbeide. Møbleringsplan i en tidlig fase er også av betydning for å få til en hensiktsmessig plassering av tekniske installasjoner.

Møbleringsplanen må bygge på diskusjoner om de ulike rommenes funksjon. Mange rom bør kunne dekke flere funksjoner. Det gjelder både fellesrom og baser.

Glass i innvendige vegger

Glassfelt gir mulighet for innsyn og lysgjennomgang og må gjerne brukes mellom lekerom og mellom lekerom og kommunikasjonsareal. Med en brystningshøyde på 40–50 cm kan selv de minste barna se gjennom glasset.

Brukbarhet i forhold til møblering, må selvsagt vurderes. Da glass er et hardt materiale, må mye bruk av glass kompenseres med absorberende materialer av hensyn til akustikken i rommet. Utstrakt bruk av glass må også diskuteres i forhold til lydgjennomgang og til renhold.

KJØKKEN

Kommunens barnehager, bygd i 2003–2004, er utstyrt med to kjøkken. Disse kjøkkenene har også spise-plasser. Et alternativ kan være bare ett kjøkken som får mer karakter av å være et «produksjonskjøkken»

der maten lages men spises på andre rom.

På kjøkkenet skal det være mulig å tilberede varm og kald mat til alle i barnehagen. Til daglig er det smørbrød som tilberedes.

Kjøkkenaktiviteter er en del av den pedagogiske virksomheten, og det er ikke vanlig å ansette egen kjøkkenhjelp. Barn tar del i matlaging sammen med voksne. Deler av innredningen bør derfor utformes slik at barna kan være med på mange gjøremål, for eksempel kan kjøkkenbenker utstyres med sokler som kan trekkes fram, slik at barna får en platt å stå på for å rekke opp til benken. Dekketøy bør plasseres lavt slik at barna selv kan hente det de trenger for å dekke bordet. Deler av kjøkkenbenken bør være uten underskap slik at barn kan sitte på en høyderegulerbar stol inntil benken.

Kjøkken skal utstyres med delt stekeovn og platetopp, oppvaskmaskin, stor dobbel oppvaskkum, frysenskap fra gulv til tak samt kjølehjørne/lite prefabrikkert kjølerom. Innbygde løsninger forenkler renholdet. Det skal være arbeidsbenk mellom alle utstyrsenhetene. Høye skap og overskap skal føres opp til tak for å unngå støvdeponering. Kjøkkenet skal ha separat håndvask.

Kjøkken skal ha eget lager for matvarer. Trillebord til frakting av mat og dekketøy må få faste parkeringsplasser.

Dersom en planlegger å bruke kjøkkenet også til andre aktiviteter enn matlaging, kan en legge noe av leke- og oppholdsarealet til kjøkkenet. Dersom en for eksempel ønsker å tilrettelegge for enklere forming, må det skilles mellom «ren» og «skitten» sone. Det kan bli stilt krav om at formingsmaterieell og -produkter skal oppbevares i lukkede skap.

På Iladalen barnehage er kjøkken plassert ved siden av tørrgarderobe og er derved ment å fungere som et møtested for foreldre som henter og bringer barna sine. Her kan foreldre få en kopp kaffe mens de tar en prat med barn og ansatte og med andre foreldre.

BARNAS GARDEROBER

Når barna kommer utenfra går de først gjennom en grovgarderober, der de oppbevarer fottøy og tyngre yttertøy, før de går inn i tørrgarderoben. Kommunens siste barnehager er utstyrt med to innganger og to sett garderober, mot tidligere fire. Bare én inngang, felles for alle basene, kan også være aktuelt. Garderobearealet må da deles opp i soner slik at en unngår

trengsel og kaos.

Grovgarderobe

Generelt kan en si at atkomstforholdene, der en får et førsteinntrykk av barnehagen, bør vektlegges mer i planleggingen. Grovgarderoben er vanligvis betraktet som vindfang, og på de fleste barnehager blir en ledet rett inn i grovgarderoben som ofte virker rotete, fylt opp av klær og sko. Og ofte er det en dyster, mørk farge på mattegulvet i grovgarderoben.

Atkomsten bør heller utformes slik at klær og støvler ikke dominerer hele inngangspartiet. Garderobearealet bør ligge som en lomme til kommunikasjonsarealet.

Grovgarderobeskal ha plass for oppbevaring av kjeledresser, regntøy og støvler. Det skal være plass til at flere barn kler av og på seg samtidig. Grovgarderoben skal ha plass til støvelkneker der barna selv kan ta av seg støvler og sko. Hver støvelknekt har en grunnflate på ca. 30 x 40 cm.

Personalet skal kunne oppbevare sine kjeledresser og annet arbeidstøy i samme garderobe som barna. Fordelen med felles garderobe er at personalet er til stede for barna mens de ordner sine egne klær. Garderobeskal ha sitteplasser for voksne som skal hjelpe barna med av- og påkledning. Der det også er små barn, skal det være plass til en påkledningsbenk.

Grovgarderoben skal utstyres med tørreskap eller ha et tørkerom ved siden av. Dersom en velger tørreskap, kan disse gjerne plasseres i en nisje med avdekking foran ventilasjonskanalene.

For å redusere tilsmussingen av arealene innendørs skal det være atkomst til toalett, vask og drikkevann ved inngangsdørene. Utenfor inngangene skal det være kran og sluk slik at en kan skylle av støvler og skittent tøy. Vått tøy kan gjerne henges opp utendørs for avrenning og tørking.

Barnevogner skal parkeres i uklimatiserte rom. Vognmadrasser og skinnposer skal oppbevares i romtemperatur.

Det er ønskelig med plass til dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet i barnehagen, gjerne nær inngangsdøra.

Tørrgarderobe

Garderobens størrelse vil avhenge av om garderoben skal brukes kun til av- og påkledning, eller om den også skal brukes til lek. Her må en foreta et valg i hvert enkelt prosjekt. Til en garderobe som dimensjoneres

bare for av- og påkledning, bruker en ikke av leke- og oppholdsarealet som derved reserveres til andre deler av barnehagen. Vil en derimot tilrettelegge for flere aktiviteter i garderoben, må en legge noe av leke- og oppholdsarealet til garderoben, og en må planlegge også for oppbevaring av leker og utstyr.

For å sikre framtidig mulighet for endring av alderssammensetningen i barnegruppen, skal garderobeskal dimensjoneres for det antall barn som tilsvarer storbarnsekvivalenten. Med andre ord er det ikke ønskelig å skreddersy garderobes for en bestemt aldersgruppe. En slik løsning vil også dekke behovet for ekstra garderobeplasser på grunn av halvdagsplasser.

Garderobearealet bør ligge som en lomme til trafikklinjen, og det må være tilstrekkelig plass slik at småbarna kan bre ut sine klær på gulvet for å organisere påkledningen, dvs. at fri sone foran benkene bør være på 50 cm. Det beregnes 30–40 cm bredde per barn. Det skal være plass til påkledningsbenk.

Garderobes har også en pedagogisk funksjon. Her lærer barna å rydde og holde orden i sine saker. Hvert barn skal ha sin faste garderobeplass for oppbevaring av klær og utstyr. Skap og hyller skal i størst mulig grad kunne betjenes av barna selv.

Lukkede skap og skuffer til barnas klær gir et mer ryddig preg sammenlignet med åpne hyller og løse plastbakker. Garderoben kan gjerne utstyres med barnas egne bilder og symboler som forteller «hvem har kommet».

Vaskerens skal plasseres i garderoben eller i nærheten, for eksempel i et åpent «vaskerom». Barna lærer at de skal vaske hendene etter at de har lekt ute.

Det er ikke hygienekrav som tilsier at tørrgarderoben skal stenges av fra kommunikasjonsarealet, heller ikke fra lekerom. En må imidlertid vurdere om det kan være behov for dør av hensyn til støyskjerming.

PRESENTASJON AV BARNEHAGEN

I inngangssonen får en et førsteinntrykk av barnehagen. Utformingen skal signalisere «velkommen til oss», og her bør det være mulighet til å presentere det pedagogiske arbeidet. Det kan f.eks. være en utstilling som inviterer til samtaler om det som foregår i barnehagen. Fra garderoben er det ønskelig å kunne se inn i barnas areal.

GARDEROBEN SOM MØTESTED

Garderoben er det stedet der barna møter personalet

og tar avskjed etter endt dag.

Garderoben er også et møtested for barnas foresatte som her møter personalet og andre foresatte. Her utveksles informasjon og det foregår uformelle samtaler. Garderoben skal ha oppslagstavle for informasjon til foresatte og en posthylle/postlomme for hvert enkelt barn.

Kanskje må de voksne vente litt på at barna skal avslutte leken, og da bør det være en hyggelig oppholdsplass i eller i nærheten av garderoben, gjerne med mulighet for å sitte ned med en kopp kaffe.

Barnehagen kan gjerne ha «vinkevindu» der barna kan ønske velkommen og ta farvel.

TOALETTER, VASKER OG STELLEROM

Toaletter

Det skal være minst ett toalett per 10 barn. Som nevnt under avsnittet Grovgarderobe skal det være atkomst til toalett, vask og drikkevann ved inngangsdørene. Hensikten er å redusere tilsmussingen av arealene innendørs. Andre toaletter kan plasseres ved tørrgarderobe eller i egne «vaskerom». Klosetter skal settes i egne avlukker med høye vegger og høy dør. Barna kan da selv velge om de vil lukke døren. Avlukket må være så stort at en voksen kan følge med inn for å hjelpe barnet. Klosetter skal monteres på vegg for å forenkle renholdet.

Vasker

Det skal være ett håndvaskpunkt per 10 barn. På toalettet eller i umiddelbar nærhet skal det være mulighet for håndvask. Toaletter, håndvasker eller vaskeremme kan gjerne plasseres i et eget «vaskerom» med våtromsstandard. Der skal det være plass til barnas kluter, håndklær og tannbørster. Et eventuelt vaskerom bør være så stort at det er plass til en balje for vannlek. Det er ønskelig at rommet har tilgang på dagslys og vinduer som kan åpnes. Rommet kan ha åpen forbindelse til tørrgarderobe eller trafikkareal.

Stellerom

Små barn skal vaskes og stelles i rom med høy hygienisk standard. Barnehagen skal ha ett stellerom som utstyres med stellebenk med to arbeidsplasser, stor vaskekum, skap og hyller. Rommet utføres vanligvis ikke etter Våtromsnormen.

Stellerom skal utformes med tanke på å gi barna

en rolig og trygg omsorg. Det skal være glassfelt i vegg eller dør inn til stellerom, slik at voksne kan holde kontroll og oversikt over flere rom. Stellerom skal ikke ha gjennomgangstrafikk.

Barnehagen skal ha minst én stellebenk med høyderegulering av hensyn til de voksnes arbeidssituasjon. For å ivareta hensynet til både høyrehendte og venstrehendte brukere anbefales stellebenker med midtstilt vaskekum, dvs. en benkeflate på 120 cm lengde på hver side av en kum på 50 cm.

Barna skal kunne sitte på potte på gulvet eller bruke et klosett som bør plasseres i et rommelig avlukke med dør. Potter spyles ved hjelp av en dusj montert ved klosettet og oppbevares i eget skap. Utenfor avlukket skal det være en håndvask. Både klosettet og håndvasken skal monteres i barnehøyde.

HC-toalett

Toalettrom for funksjonshemmede skal kunne innredes med stellebord (hev- og senkbart) og vaskekum, slik at også dette rommet kan brukes til å stille barn, også større barn med funksjonshemninger. Det skal være godt med hyller for skiftetøy, bleier o.a. over stellebordet og vaskekummen, samt et låsbart skap for hjelpemidler til funksjonshemmede.

Toalettet må plasseres slik til at det kan brukes ved utlån av rom i barnehagen.

MØTE- OG PAUSEROM

Samarbeid er basis i et godt miljø. Det må være gode muligheter for samarbeid internt og samarbeid med parter som ikke har sitt daglige virke ved barnehagen. Møterom skal ha nøytral atkomst. Pauserom skal møbleres slik at de også kan brukes til møterom.

Møterom og pauserom er gjerne stille og pene rom, og det er ønskelig at personalet forvalter rommene slik at barna kan bruke dem når de er ledige. Et alternativ til en tradisjonell personalavdeling er å sortere rom i barnehagen etter funksjon og lydnivå og ikke etter om de er ment for voksne eller barn. Da kunne for eksempel stille rom ligge i egen sone og brukes av både voksne og barn etter en timeplan eller etter behov. Slik kan en unngå at planløsningen underbygger en avstand mellom barn og voksne.

Av hensyn til fleksibilitet, og også til rengjøring, foretrekkes lette møbler. Store tunge sofaer er ikke ønskelig.

Kombinert møte- og pauserom

Dersom en legger møterom nær barnas arealer, kan personalet selv avgjøre hvordan og av hvem rommet skal brukes. F.eks. kan et større møterom/pauserom legges nær hovedinngang og samlingsrom. Rommet kan derved få utvidet bruk ved at det egner seg godt til utlån. Og barna kan få bruke rommet når det er ledig. Rommet kan eventuelt åpnes og fungere som en utvidelse av allrommet ved spesielle anledninger.

Når hele barnehagens personalgruppe skal samles til møter, kan en bruke baserom eller samlingsrom.

Møterom

Barnehagen skal ha et møterom for konsultasjoner, foreldresamtaler, etc. Rommet skal også brukes dersom enkelte barn og små grupper har behov for ekstra støtte og stimulering.

Det er ønskelig at rommet brukes som et stille rom for barna når det er ledig.

PERSONALET'S ROM

Kontorarbeidsplasser

Kontorer skal være lett tilgjengelige fra hovedatkomst og godt synlig for de som kommer til barnehagen, også som førstegangsbesøkende. Her vil også vareleveranser bli mottatt.

Styrer, konsulent og sekretær (normalt i delt stilling) skal ha kontorarbeidsplasser. Kontorarbeidsplasser i barnehager skal ha samme standard som kontorarbeidsplasser ellers i kommunen. Kontorarealet kan eksempelvis inndeles som et teamkontor med flere arbeidsplasser, samt et mindre rom på ca. 6 m² for telefonsamtaler og konsultasjoner.

I tillegg skal det være et par arbeidsstasjoner med datamaskiner som personalet kan bruke på skift. Disse arbeidsstasjonene bør helst ligge i, eller i direkte tilknytning til, barnas leke- og oppholdsareal. Slik kan personalet holde et øye med barna, og barna kan få bruke datamaskinene av og til.

Personalgarderobe

Vanlig utstyr i personalgarderobe er garderobestang, hyller og små låsbare skap (24 skap på ca. 30 x 30 cm). Noen ønsker imidlertid at alle ansatte skal få hvert sitt garderobeskap på ca. 30 x 55 x 200 cm. Med låsbare garderobeskap blir de små skapene overflødige.

Personalet skal ha to toaletter med håndvask og

tilgang til avkleddingsrom med dusj som er felles for damer og herrer. Minst ett av personaltoalettene skal plasseres på barnehagens hovedetasje.

Personalet skal ha plass for sitt utendørs arbeidstøy i barnas grovgarderobe.

LAGER, RENHOLDSSENTRAL OG TEKNISKE ROM

Lager

Noen lagerrom skal plasseres i nærheten av baserom, andre i nærheten av fellesrom. Ved hensiktsmessig plassering kan lagerarealet slås sammen til større rom. Lagerrom bør ha nøytral atkomst. I oppholdsrom kan gjerne lagerplass utformes som dype skuffer som danner sittebenker, og hyller og skap kan gjerne være bygningsintegrerte.

Noen barnehager har atkomst til lagerrom fra små lekerom. Det er en uheldig løsning fordi barn som leker eller hviler, kan bli forstyrret.

Det er en tendens til å undervurdere behovet for lager. For lite lagerplass fører til upraktiske løsninger som også kan gi et inntrykk av uorden. Barnehager kjøper inn store lager av tørrmat, papir og annet.

Renholdssentral/vaskerom

Renholdssentralen skal utstyres med utslagsvask, vaskekum og sluk i gulvet. Rommet skal ha plass for moppevaskemaskin og tilhørende tørkeskap eller tørketrommel, tralle for damprensere og oppstillingsplass for «highspeed», støvsuger og vasketrille samt plass for hyller og skap for renholdsmateriell. Papir skal ikke lagres her.

Her skal også barnehagens vaskemaskin og tørketrommel med tilhørende arbeidsbenk plasseres.

Tekniske rom

Tekniske rom skal plasseres slik at driftspersonalet får hensiktsmessig atkomst, gjerne atkomst direkte utenfra. Atkomst via loftsluke er ikke akseptabelt. Videre skal tekniske rom være store nok til at det er enkelt å utføre service på anleggene. Tekniske rom skal ikke brukes til lager.

UTENDØRS AREALER

Byggets plassering på tomte har betydning for uterommenes kvaliteter. Ideelt sett er det ønske om solrike uterom, som er noe skjermet for vind og vær,

i umiddelbar nærhet av barnas innganger. Overgangen mellom ute og inne ønskes kultivert. Inngangene skal skjermes med overbygg, og det må gjerne være en mulighet for å sitte ned.

Utearealet kan gi et tilskudd til innendørs funksjoner. For eksempel kan en åpen dør fra et innendørs rom ut til en tram oppleves som attraktivt, selv om en må gå veien om garderoben de aller fleste dagene i året.

I mange barnehager er det et uttrykt ønske om å være mye ute. God visuell kontakt med utelekeplassen fra baserommene kan bidra til at barna ønsker å gå ut for å leke.

Ved utforming av utearealet må en ta hensyn både til behovet for oversikt og til behovet for konsentrert lek på avgrensede områder. Som innearealet bør utearealet planlegges med soner og rom. Store flater kan deles opp for å gi en barnevennlig dimensjon og et spennende og variert miljø. Bygninger, beplantning, kunstige plataer og levegger kan brukes til å avgrense områder.

Det meste av lekeplassen bør være opplyst. Snøbrøyting og snødepoter må planlegges i forhold til plassering av lekeplassutstyr.

For Trondheim kommune har konsulentfirmaet Asplan Viak utarbeidet rapporten *Barnehager med små utearealer*. I rapporten, som er datert mai 2003, finner en råd og anbefalinger som også kan komme til nytte ved vanlige tomtestørrelser.

Hensyn til funksjonshemmede er like viktig ute som inne. Lekearealet skal utformes med tanke på å inkludere funksjonshemmede barn i leken. Deltasenteret har utarbeidet et illustrert hefte om utforming av lekeplasser. Hftet er kalt *Lekeplassen for alle* og inneholder mange gode råd og eksempler, bl.a. om hvordan en kan tilrettelegge for stimulering av alle sansene. Se internettadressen: http://www.shdir.no/deltasenteret/oppl_ring/barnehage/

Lek og fysisk utfoldelse

Det skal tilrettelegges for aktiviteter for alle aldersgruppene. Utfordringen ligger i å skape uteareal som virker inspirerende og som gir barna mulighet til å utfolde egen fantasi. Flere lekeapparater er sannsynligvis ikke svaret på denne utfordringen. Utearealet må gi mulighet for variasjon, for å veksle mellom rolig lek og fysisk utfoldelse, for å kunne være i store og små grupper og være alene. De små barna skal ha en solrik og noe skjermet lekeplass nær inngangen.

Det bør vurderes å bygge noen små lekeplasser med tak og levegger, som kan benyttes som turmål for de minste barna og til rollelek og lignende for de større barna. Gjerne i tilknytning til boder eller gjerder.

HUSKELISTE

Vannrenner, vannbasseng
Ballspill på flatt terreng
Sykkelløype
Krabbe, skli og klatre
Byggelek (snekkerbod)
Husker plasseres et godt stykke unna gangarealet
Store sandkasser på rolig sted
Aking og skileik

Møtesteder

Utearealet skal også utformes med tanke på samtaler og rolig lek. Utearealet bør inneholde avskjermete områder og sitteplasser der man kan være sammen i mindre grupper og plasser der hele barnehagen kan samles til hygge og fest. Grillplass er populært.

I tillegg til å være lekeareal for barnehagen kan utearealet være et møtested i nærmiljøet. Utearealet bør utformes slik at det stimulerer til aktivitet både i og utenom barnehagetid. En gangvei langs utearealet vil forhåpentligvis bidra til at også mange beboere i området vil stikke innom lekeplassen. Kanskje bør deler av området få en parkmessig behandling.

HUSKELISTE

Samlingsstunder på stille område
Sitteplasser, grillplass
Samlingsplass. Festdager, 17. mai. Amfi og scene

Terrengbehandling og vegetasjon

Funksjonelle og estetiske kvaliteter ønskes vektlagt ved planlegging av terrengbehandling og beplantning. Naturen bør bevares der det lar seg gjøre.

Det er ønskelig med et variert underlag, og bare deler av arealet bør være asfaltert. Overflatevann må dreneres og kan eventuelt ledes til en kunstig dam. Er tomte flat kan en bygge en voll som fungerer som sklier og akebakke om vinteren og som romdeler eller amfi i sommerhalvåret.

Beplantning kan gjerne brukes som klimaskjerm og romdannende elementer.

Benytt gjerne nyttevekster som bærbusker og frukttrær. Arter med frø og frukt stimulerer dyre- og fuglelivet. Kanskje kan det etableres et lite arboret og

en kjøkkenhage. Det er ønskelig med vintergrønne vekster og planter som har blomster og blad til ulike tider. Giftige planter og planter som framkaller allergi skal selvfølgelig unngås.

Det må legges opp til et enkelt vedlikehold. Plantene i en barnehage må være robuste og hardføre og ha stor evne til fornyelse. Et godt råd, hentet fra rapporten *Barnehager med små utearealer*, er å plante også på utsiden av et nettinggjerde. Det vil gi barnehagen en grønn «vegg», og plantene vil bli mindre utsatt for slitasje.

HUSKELISTE

Rom og soner

Variert lys, sol, skygge (eventuelt overbygg)

Variert topografi og belegning

Kaldt lager (boder)

Det må være en eller to boder for uteleker og redskaper. Boder kan med fordel være delt i to rom slik at man kan skille mellom leker og utstyr for sommer og vinter. Bodene bør være terskelfrie og utformet med tanke på at barna selv skal kunne hente ut for eksempel

trehjulssykler. Snekkerbod er ønskelig.

Boder kan integreres i bygget, legges inntil et gjerde eller være frittstående romdeler og fungere som levegg eller ballvegg.

Søppelcontainere må ha en skikkelig parkeringsplass, gjerne skjermet med levegger og tak.

Trafikk og parkering

Anlegget må ha tilfredsstillende løsninger for trafikkseparering og parkering. Barnas innganger må være atskilt fra økonomitrafikken som omfatter vareleveranser og avfallshåndtering. Rygging i nærheten av barnehagens innganger skal ikke tillates.

Det skal tilrettelegges for sykkelparkering for personalet. I utgangspunktet tilbyr ikke Trondheim kommune bilparkeringsplass til ansatte. Antall parkeringsplasser for å dekke hente- og bringefunksjonen og for besøkende må avklares i hvert enkelt prosjekt og ses i sammenheng med kollektivtransport og muligheter for parkering i nærområdet. Som et utgangspunkt kan en beregne seks parkeringsplasser, derav én for rullestolsbrukere.



Foto: M. N. Eggesbø

Veiledende arealprogram for barnehage med 72 plasser (storbarnsekvivalenter)

	Program Nettoareal m ²	Kommentarer
LEKE- OG OPPHOLDSAREAL (LOA)		
Baser f.eks. 4 stk. i ulike størrelser		Noe av leke- og oppholds- arealet kan, om ønskelig, legges til kjøkken, garderobe og kommunikasjonsareal
Felles samlingsrom/motorisk lek		
Felles lekerom/temarom f.eks. 4 stk. i ulike størrelser		
Sum leke- og oppholdsareal	288	
KJØKKEN		
Kjøkken	26	2 stykk kjøkken
Oppholdssone		
Sum kjøkken	26	
BARNAS GARDEROBER		
Tørrgarderobe	36	0,5 m ² per barn
Grovgarderobe, vask og WC	36	0,5 m ² per barn
Toaletter og håndvasker (eventuelt "vaskerom")	27	
Sum barnas garderober	99	
STELLEROM OG HC-TOALETT		
Stellerom med toalett	10	
HC-toalett med stellebenk	6	
Sum stellerom og HC-toalett	16	
MØTE- OG PAUSEROM		
Komb. møte- og pauserom	16	
Møterom	15	Grupperom/spes.ped
Inngangsrom (vestibyle)	15	
Sum møte- og pauserom	46	
PERSONALET'S ROM		
Kontorarbeidsplasser	20	
Garderober, toaletter, dusj	15	0,5 m ² per ansatt + 6 plasser
Sum personalets rom	35	
LAGER OG RENHOLDSSENTRAL		
Lager for leker	16	
Lager for utstyr	7	
Lager for matvarer	5	
Stollager	8	
Renholdssentral	8	
Sum lager og renholdssentral	44	
SUM NETTOAREAL	554	Derav 52 % LOA
Beregnet bruttoareal med brutto-/nettofaktor 1,25	693	

Alternative driftsformer

I Trondheim kommune er det ønske om å legge til rette for et variert barnehagetilbud. Det gir valgmuligheter med tanke på ulike tilbud til barna. Foreldre og ansatte i barnehager får større muligheter til å finne en barnehage etter sitt ønske.

FRILUFTSBARNEHAGE

En friluftsbarnhage har som regel base på en vanlig barnehage, eller den kan ha base i et eget bygg. Dagen i friluftsbarnhagen starter og avsluttes i basen. For øvrig er barna mest mulig ute – i friområder, idrettsanlegg og naturområder.

Leke- og oppholdsarealet for en friluftsbarnhage skal være 4 m² per barn som i en vanlig barnehage. Basens størrelse kan reduseres til 3 m² per barn, men da må den resterende kvadratmeteren legges til hytte, lavvo, etc.

Tilleggsareal som hytter, telt, lavvo, jordgamme, grillhytte, båt og lignende beregnes med det antall m² som barna faktisk bruker. Det må utvises skjønn ved vurdering av egnethet og beregning av areal. Der hvor tilleggsarealet ikke benyttes daglig skal arealet deles forholdsmessig etter antall dager.

ÅPEN BARNEHAGE

Åpen barnehage er et gratis korttidstilbud der foreldre eller andre omsorgspersoner deltar sammen med barna.

FAMILIEBARNEHAGE

Familiebarnehage er en barnehage for en liten gruppe barn som har lokale i et private hjem. Godkjenning av familiebarnehager omfatter virksomhetens organisering og det enkelte hjemms egnethet som lokale for familiebarnehagedrift.



Foto: M. N. Eggesbø

Referanser

Andresen, I. et al. 2005. Energieffektive barnehager – Målformuleringer, strategier og lønnsomhetsberegninger. Rapport fra SINTEF.

Barne- og familiedepartementet. 1995. Rammeplan for barnehagen. Q-0903B.

Barne- og familiedepartementet. 2004–2005. Forslag til lov om barnehager.

Buvik, K. K. Høyland, W. Kvande, S. Noach, V. Tingstad, A. M. Presterud, V. Kvamstad. 2004. Utforming av barnehager – på leting etter barneperspektiv. Temahefte utgitt av Storbysamarbeidet i barnehagesektoren.

Buvik, K. 2004. Betrakninger rundt fysisk utforming av barnehager – Funksjonelle og estetiske kvaliteter i fire barnehager i Trondheim kommune. Rapport fra SINTEF.

Buvik, K. og B. Cold et al. 1995. Skoleanlegg – forbedring og fornyelse. Kommuneforlaget.

Cold, B. 2003. Skolemiljø – fire fortellinger. Kommuneforlaget.

Cold, B, A. Kolstad og S. Larssæther. 1998. Aesthetics, Well-being and Health. Abstracts of the thesis: The impact of day-care environments on children's moods and behaviour, by T. Laike. Norsk Form.

Haffner, N. et al. 2000. Barnehagens fysiske miljø – Et temahefte om utforming av barnehagens inne- og uteområder. Utgitt av Barne- og familiedepartementet.

Haug, L. et al. 2003. Barnehager med små utearealer. Rapport fra Asplan Viak.

Moser, T. et al. 2005. Forslag til revidert rammeplan for barnehagen.

Søbstad, F. et al. 2005. Klar, Ferdig, Gå! Tyngre satsing på de små! Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagen.

Søbstad, F. et al. 2004. Innspill til barne- og familiedepartementets arbeid med revidering av Lov om barnehager.

Omslag (innside av bakside)

Adresser:
Trondheim kommune
7004 Trondheim

postmottak@trondheim.kommune.no
www.trondheim.kommune.no

